

Marek Woś
Akademia Nauk Stosowanych
Towarzystwa Wiedzy Powszechnej
w Szczecinie

WPLYW MEDIÓW NA ROZWÓJ TOŻSAMOŚCI SPOŁECZNEJ DZIECKA

1. Wstęp

Dostęp do mediów jest dzisiaj niczym nieograniczony. Dziecko od początku swojego rozwoju wzrasta wraz z szeroko pojętymi mediami. Z zasady są nimi przedmioty materialne, przekazy oraz systemy przekazu informacji, za pomocą których w procesie nauczania - uczenia się dochodzi do przekazywania informacji stanowiących treści nauczania, jak również informacji sterujących procesem uczenia się¹. Coraz częściej daje się słyszeć o tym, iż nie zawsze wpływają one pozytywnie na jego rozwój. Socjologia spostrzega jednostkę w perspektywie kształtowania jej bytu m.in. przez społeczeństwo. Oprócz posiadania przez nią świadomości, swojej podmiotowości, w powiązaniu do relacji z innymi jednostkami żyjącymi w społeczeństwie, by mogła identyfikować siebie jako część zbiorowości, do której przynależy. Dzięki zaangażowaniu, tzn. w realizowaniu szeregu funkcji przez jednostkę przyczynia się ona do rozwoju danej zbiorowości. Dlatego też dziecko poznając świat za pomocą obrazów powinno być przygotowywane do aktywności i uczestnictwa w życiu społecznym, gdyż dzięki zdobywanemu doświadczeniu buduje ono w sobie określone postawy.

Celem niniejszego artykułu jest próba zobaczenia, jak kształtuje się w oparciu o media tożsamość dziecka i jak w perspektywie sprawstwa media wpływają na proces wychowania. Rozważania będą oscylowały zatem wokół tego, czy media wpływają na prawidłowy rozwój dziecka, z którym społeczeństwo wiąże nadzieję na podjęcie przez nie w przyszłości określonych działań zmierzających do rozwoju danej zbiorowości, jak również jego samorozwoju. Poruszany temat wydaje się uzasadniony, ponieważ w obecnej rzeczywistości media, m.in. zdaniem wychowawców, mają wymiar sprawstwa.

¹ Por. J. Bednarek, *Multimedia w kształceniu*, WN PWN, Warszawa 2008, s. 48.

2. Środowisko wzrastania młodocianej jednostki

Opisując jednostkę w jej naturalnym środowisku Florian Znaniński zwrócił uwagę na to, że nie angażuje się ona całą swoją osobą w grupę. Wnosi jednak to, czego ona od niej potrzebuje, oczekuje, czy żąda². Jest ona na tyle wolna, że może przynależeć do różnych grup jednocześnie, jeśli ich struktura w formalny sposób jej tego nie utrudnia³. Jednostka, będąc elementem społeczeństwa jest przez nie kształtowana, a w procesie wychowania wywiera ono na nią wpływ, poddawana jest systematycznie wielorakim próbom, z których wynosi, lub nie, określone doświadczenie. Podczas jego przebiegu dochodzi bowiem do kontaktów osobistych z drugą jednostką oraz do powiązań, w większości przypadków nieplanowanych wcześniej, spontanicznych. Zwraca on również uwagę na to, że młody człowiek przeżywa styczności bezpośrednie, czyli takie, które mają miejsce w chwili obecnej i pośrednie, umiejscowione we wspomnieniach. Jednakże każda jednostka ma inne środowisko społeczne. Nawet we wczesnym dzieciństwie, jeśli to środowisko zewnętrznie zdaje się niczym nie różnić od otoczenia rodzeństwa, jest ono na pewno inaczej postrzegane, a już na pewno zupełnie inne wartości są z tego samego środowiska pobierane i wykorzystywane w latach późniejszych⁴.

Obserwując to zagadnienie w dobie współczesnej można stwierdzić, iż „wpływ procesów socjalizacji na rozwój osobowości dotyczy kształtowania wszystkich jej elementów składowych. Po pierwsze, w toku socjalizacji jednostka uczy się społecznie aprobowanych sposobów kierowania swoimi popędami. Po drugie, uczy się sposobów posługiwania różnymi rzeczami i przedmiotami, uzyskuje sprawności techniczne niezbędne do życia w określonym społeczeństwie. Po trzecie, socjalizacja powoduje, że człowiek staje się zdolny do podejmowania obowiązujących w danej zbiorowości sposobów komunikowania się z innymi ludźmi, przede wszystkim dzięki opanowaniu języka, rozumieniu symboli danej kultury i posługiwaniu się nimi w celu przedstawienia swoich myśli. Po czwarte, dzięki socjalizacji kształtują się sposoby odczuwania i wyrażania emocji. Po piąte, w trakcie socjalizacji jednostka staje się zdolna do odgrywania różnych ról społecznych, w trakcie wychowania przyswajają sobie wzory osobowe narzucone przez społeczne otoczenie i kulturowe ideały osobowości”⁵.

Nestor polskiej socjologii przywiązywał uwagę do środowiska wychowawczego, ponieważ uważał, że ma ono istotny wpływ na jednostkę. Grupa bowiem przyczynia się do budowania pomiędzy jej członkami specjalnego klimatu, tzn. do utworzenia konkretnego środowiska społecznego, które jest tzw. środowiskiem wychowawczym z uwagi na fakt, że nie tylko pomaga młodocianej jednostce egzystować, ale i uczy ją również pewnych zachowań. Tym samym w środowisku wychowawczym nie jest ona sama, gdyż wchodzi w różne kontakty z innymi. W takim przypadku wolno zatem mówić o relacji wychowaw-

² Por. F. Znaniński, *Socjologia wychowania, Wychowujące społeczeństwo* - t. 1. *Urabianie osoby wychowanka* - t. 2, WN PWN, Warszawa 2001, s. 3-7.

³ Por. Tamże, s. 36.

⁴ Por. Tamże, s. 42.

⁵ R. B. Woźniak, *Zarys socjologii edukacji i zachowań społecznych*, Wydaw. Uczelniane Bałtyckiej WSH, Koszalin 1998, s. 153 - 154.

czej, gdyż każdy kontakt dziecka nie jest na ogół przypadkowy, ponieważ środowisko wychowawcze pełni nieodzowną rolę w jego rozwoju osobowości⁶. W związku z tym dzięki procesowi transmisji oraz dziedziczenia uzgodnionej hierarchii wartości jednostka podczas socjalizacji staje się odpowiedzialnym członkiem społeczeństwa. Rodzice wychowując dzieci wywierają wpływ pokazując im co jest dobre a co złe, zakazując z zasady tego drugiego. Starają się czuwać, aby nic nieodpowiedniego, szkodliwego i niepożądanego nie dotarło do ich dzieci. Dlatego oddziaływania rodziców w większości przypadków są świadome, planowane i intencjonalne oraz zmierzające do pożądanych zmian w ich osobowości.

Do niedawna zresztą atmosfera rodzinna stanowiła ważny kontekst wychowawczy, gdyż tworzona była przez wszystkich członków rodziny, której jednym z głównych elementów było przebywanie razem wszystkich członków rodziny⁷. Dlatego też rozmowa w rodzinie była podkreślana przez socjologów jako czynniki oddziaływujący na zachowanie dziecka⁸. Podczas tego procesu dzieci przyswajały sobie wymogi środowiska, po to, by później odnajdując się w nim samodzielnie mogły je przekształcać. Dlatego zdaniem niektórych socjologów ów sposób socjalizacji był funkcjonalny w poprzednich stadiach rozwoju kultury określanej jako postfiguralna oraz kofiguralna. Tę pierwszą cechowała zmienność wartości, która obowiązywała od prehistorii aż do połowy XVIII wieku, zaś w drugiej, która trwała od rewolucji przemysłowej do końca drugiej wojny światowej towarzyszyły przemiany gospodarczo-społeczne.

W dobie współczesnej mówi się o kulturze charakterystycznej, tj. prefiguratywnej. Charakteryzuje się ona tym, iż doświadczenia rodziców i dziadków, którzy żyją w nowej cywilizacji nie mają odpowiednika w praktycznych wzorach zachowania dzieci. Tak więc zagrożenia związane z nowym rodzajem kultury w dziedzinie socjalizacji niosą ze sobą od strony socjalizacji dzieci niepewność zachowania i rozchwianie systemu wartości. Obecne zresztą czasy niejako zmuszają dzieci, aby ciągle wybierały, decydowały, eksperymentowały oraz kwestionowały zastałą rzeczywistość. Choć dziecko otrzymuje bogaty wachlarz możliwości tworzenia siebie i tworzenia własnej tożsamości to jednak traci ono orientację w wyborze dobra lub odrzucenia zła.

Powyższa sytuacja wydaje się być groźna, gdyż wychowanie tradycyjne zostaje poniekąd zastąpione permissywizmem, który zmierza w kierunku pajdokracji⁹. Omawiając zatem wychowanie młodocianej jednostki podczas socjalizacji pierwotnej, a następnie wtórnej warty uwagi jest to, iż rozpoznawanie siebie oraz samowiedza o sobie budowane są przez jednostkę jako podmiot w oparciu o koncipowane relacje z innymi, tj. z zewnętrznego otoczenia. Chodzi głównie o te, które wiążą ją realnie, tj. substancjalnie z innymi oraz o te, które są przez nią wyobrażone wyłącznie świadomościowo, tzn. konstruowane przez nią. W omawianym przypadku odnosząc relacje jednostki do społecznego otoczenia należy rozumieć pojedynczych ludzi, ich zbioru, a także zbiorowości i ich kla-

⁶ Por. F. Znaniński, *Socjologia wychowania...*, dz. cyt., s. 52.

⁷ Por. D. Pater, *Współczesne media a relacje w rodzinie*, „Kultura - Media - Teologia” 21(2015), s. 32-33.

⁸ Zob. T. Kukołowicz, *Rozmowy w rodzinie jako czynnik rozwoju i zachowania dziecka*, „Roczniki Filozoficzne” 27(1979)4.

⁹ Por. J. Dobrołowicz, *Mediatyzacja współczesności a procesy socjalizacji i wychowania*, „Paedagogia Christiana” 34(2014)2, s. 138-140.

sy. Dzięki podjętym bezpośrednim i rzeczywistym interakcjom z innymi jednostkami buduje ona łącząc ze sobą różnorodne obiekty społeczne w kategorie i zespoły, opierając się na kryteriach uznanych przez siebie za sensowne. Dlatego też o tożsamości jednostki jako podmiotu stanowią ustalone przez nią relacje i konteksty, w których świadomościowo umieszcza ona siebie.

Zastanawiając się zatem nad tożsamością w kontekście dorastania dziecka należy zwrócić uwagę na to, iż jest ona wieloaspektowym i złożonym pojęciem. Według Ireny Machaj odsyła ona bowiem do wielu kontekstów społecznych i kulturowych. Nie każdy bowiem podmiot ma potrzebę zrozumienia i poznania siebie. Pomiędzy podmiotami występuje także różny stopień odczuwanej dokuczliwości braku świadomościowego umiejscowienia siebie w strukturach społecznych, jak i kulturowych¹⁰. W oparciu o to, co zostało dotąd zauważone podczas wychowania należałoby obserwować epizody społecznego oraz ważne dla podmiotu sytuacje społeczne, ponieważ to one rodzą dla niego *problem tożsamości*, a w oparciu o nie kształtuje się jego odpowiedź na stojące przed nim wyzwania. Wtedy też rodzice mogą uzyskać wiedzę m.in. na temat tego, na ile lub też w jakim stopniu podmiot percypuje świat w kategoriach zbiorów społecznych?¹¹. W celu lepszego zrozumienia kształtowania się tożsamości społecznej w dziecku warto posłużyć się rysunkiem.

Rys. 1. Struktura tożsamości społecznej będąca sumą tożsamości JA i tożsamości MY

Otwarta i dynamiczna TOŻSAMOŚĆ MIĘKKA	Zawodowa	Regionalna	Kulturowa	Narodowa	Etniczna	Grupowa	...Inna	Tożsamość MY (peryfe- ryjna)	Tożsamość społeczna
	Tożsamość osobowa							Tożsamość JA (central- na)	
	Struktura JA								
Osobowość									
Zamknięta i statyczna TOŻSAMOŚĆ TWARDA									

Źródło: Zob. J. Juszczyk-Rygałło, *Socjalizacja dziecka jako proces kształtowania tożsamości*, „Artykuły Naukowe” 42(2018)4, s. 42.

Obecnie, wobec tak szybko rozwijającej się rzeczywistości kreowanej przez świat mass mediów dziecko gubi się we współczesnym świecie, który relatywizuje wartości oraz neguje zastane autorytety. Nie zawsze musi ono wiedzieć, iż im większa jest jego wolność w zakresie dokonywania wyborów, tym bardziej wiąże się ona z odpowiedzialnością za kształt jego tożsamości, a w konsekwencji odpowiedzialności za swoje życie. Nie musi tak-

¹⁰ Por. I. Machaj, *Walory poznawcze kategorii tożsamości społecznej jednostki*, „Człowiek i Społeczeństwo” 44(2017), s. 21-22.

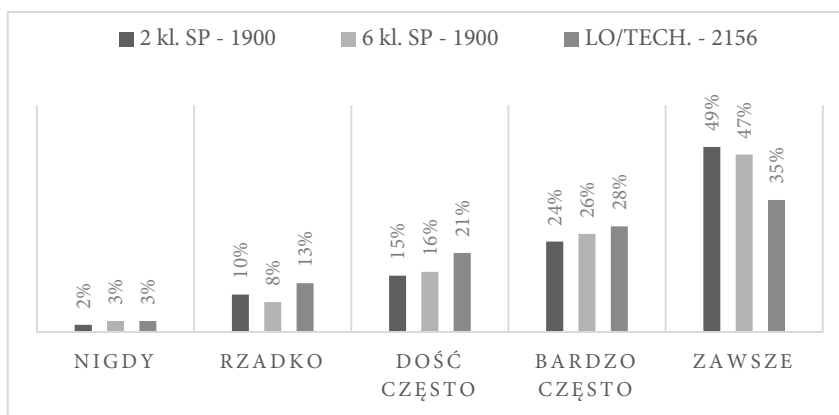
¹¹ Por. Tamże, s. 26.

że zdawać sobie sprawę z tego, że brak oparcia wolności na stabilnych fundamentach, którymi są przyswojone uniwersalne wartości podstawowe, może zmierzać w jego życiu do frustracji, wyobcowania oraz braku poczucia bezpieczeństwa i anomii¹².

3. Obecność mediów w życiu młodocianej jednostki

Obserwując współcześnie rodzinę można dojść do przekonania, iż rodzice większość swojego czynnego czasu (praca, własny rozwój, życie towarzyskie, zakupy) pozostają poza domem. Dla dzieci jest to dobra okazja, aby po zajęciach oraz w dni wolne od szkoły, przebywając w domu albo poza nim z rówieśnikami, wybierać nośniki elektroniczne w celu wypełnienia czasu wolnego. I tak na przykład, według ogólnopolskiej diagnozy jakości życia dzieci i młodzieży przeprowadzonej w roku 2021, a zleconej przez Rzecznika Praw Dziecka w polskiej rodzinie panuje miłość, jednakże brakuje w niej rodzicom czasu na rozmowę ze swoim dzieckiem¹³. Powszechnie zresztą panuje takie przekonanie, że rodzice zbyt mało poświęcają czasu na rozmowę ze swoim dzieckiem. Warto jednak zwrócić uwagę na to, że badania pokazały dobry kontakt pomiędzy rodzicami a dziećmi. Najlepiej zobrazuje to poniższy wykres, w którym zostały zebrane dane respondentów z kl. II i VI SP oraz LO/TECH dotyczące życia rodzinnego, a w nim dyspozycyjności do porozmawiania dziecka z rodzicami, wówczas kiedy ono tego potrzebowało. By osiągnąć zamierzony cel, pytanie zostało sformułowane w następujący sposób: Mogłeś porozmawiać z rodzicami, kiedy tylko chciałeś? A oto odpowiedzi:

Wykres 1. Rodzina i czas wolny

Źródło: Opracowanie własne: M. Pawlak, Raport Rzecznika..., dz. cyt.

¹² Por. J. Dobrołowicz, *Mediatyzacja współczesności...*, dz. cyt., s. 140-141.

¹³ Por. M. Pawlak, *Raport Rzecznika Praw Dziecka. Ogólnopolskie badanie jakości życia dzieci i młodzieży w Polsce*, Warszawa 2021, <https://brpd.gov.pl/wp-content/uploads/2021/10/Raport-Rzecznika-Praw-Dziecka-Ogólnopolskie-badanie-jakości-życia-dzieci-i-młodzieży-w-Polsce-PDF.pdf>, (28.05.2022).

Według zebranych danych dzieci z zasady nie miały trudności z porozmawianiem ze swoim rodzicem wówczas kiedy tego potrzebowały. Zaledwie co dziesiąty uczeń ze szkoły podstawowej zaznaczył w odpowiedzi brak takiej możliwości (w kl. 2 - 12%, w kl. VI - 11%). Natomiast prawie co drugi spośród dziesięciu uczniów z liceum i technikum skarżył się na brak takiej rozmowy (16%).

Do utrwalonych przez wieki wartości media zaszczepiły niektóre elementy niepożądane, a nawet antywartości, które w życiu skutkują negatywnymi konsekwencjami. Przekłada się to na upadek autorytetów, brak odpowiedzialności, na intelektualne zniewolenie oraz zmianie hierarchii wyznawanych wartości¹⁴. Jak wyżej zaznaczono F. Znaniecki podkreślał istotną rolę rodziny w formowaniu jednostki, w celu przygotowania jej do pełnienia odpowiednich ról w społeczeństwie. By jednostka mogła je pełnić powinna posiadać przede wszystkim poczucie własnej podmiotowości, która ujawnia się w tym, że ma ona określoną tożsamość, odrębną od innych podmiotów, kierując się w działaniu własnym *ja*. Posiada świadomość swojej podmiotowości i odrębności od otoczenia, dostrzega ponadto relacje zachodzące pomiędzy nią a innymi oraz jest świadoma wpływu jakie środowisko wywiera na nią, a ona na środowisko. Posiada także zdolność do interpretacji tego, co przeżywa i wyborów, które dokonuje.

Krzysztof Wielecki analizując pojęcie podmiotowości w *Krótki wykład o podmiotowości* (2014) zwrócił uwagę na to, iż w przestrzeni społecznej ma miejsce nowotworowy rozrost kultury masowej, który przyczynia się m.in. w sferze aksjologicznej do osamotnienia i dezorientacji współczesnego człowieka. Ponadto jej działania osłabiają skłonność jednostki do altruizmu, a jednocześnie wzmacniają w niej egocentryzm i narcyzm. Wobec tego wszystkiego odczuwa ona, przy szerokiej gamie możliwości stanowienia o sobie, silną deprawację podstawowych potrzeb psychicznych. Ma zachwiane poczucie bezpieczeństwa i akceptacji siebie, własnej tożsamości oraz sensu i znaczenia życia. Uzewnętrznia się to u niej w stanach nerwicowych oraz w innych przejawach chorobowych.

W kontekście tego co dotąd zostało zauważone należy podkreślić, iż dziecko dorastając do oczekiwań, które wiąże z nią społeczeństwo winno ukształtować w sobie zdolność rozwoju własnej tożsamości i osobowości. W procesie działania, poprzez komunikację z innymi powinno ono posiadać przeświadczenie, że rozumie otaczający go świat i poznało w nim swoje miejsce, a w konsekwencji tego odczuwa ono realność świata i pragnienie rozumienia jego. Ponadto jednostka powinna posiadać w sobie tęsknotę poznawania otaczającego świata, zwłaszcza tego realnego, poprzez rozróżnienie ładu ontycznego, moralnego i poznawczego. Bowiem dzięki takiemu podejściu, tzn. w wyniku rozumienia i interpretacji, gromadzi ona mniej lub bardziej uświadomiony zespół przekonań odnoszący się do kategorii ładu świata¹⁵. Jest to na tyle istotne, gdyż nieodłącznie związany jest on z takimi elementami jak: wartości, wzory zachowań społecznie akceptowane cele, normy społeczne. W tym kontekście istotnym wydaje się pogląd Waldemara Urbanika, który przekonany jest co do tego, iż pozbawienie podmiotowości jej sensu aksjologicznego, do którego w wy-

¹⁴ Por. D. Pater, *Współczesne media...*, dz. cyt., s. 34.

¹⁵ Por. K. Wielecki, *Krótki wykład o podmiotowości*, „Zarządzanie Publiczne” 29(2014)3, s. 86-88.

chowaniu najczęściej odwołuje się rodzic, utrudniałoby zrozumienie podmiotowości w wymiarze m.in. indywidualnym¹⁶.

By móc jeszcze lepiej zrozumieć poruszany temat warto podkreślić, iż obecność różnego rodzaju mediów w życiu dziecka, jako ich użytkownika, sięga połowy XX wieku, m.in.: projektów telewizji edukacyjnej. Współcześni rodzice korzystający z komputera i innych urządzeń elektronicznych, mając coraz większe z nimi doświadczenie oraz odczuwając ich pozytywne skutki w życiu prywatnym i zawodowym, użytkują je także jako narzędzia interakcji ze swoimi dziećmi. Tym samym dziecko w rozwoju społecznym zamiast przywiązywać się do rodzica rozpoznającego i odpowiadającego na jego potrzeby wzrasta samodzielnie w szeroko pojętym wirtualnym świecie: korzystając z komputera, interaktywnych książek i gier.

Zrealizowane na początku tego stulecia badania odnośnie kwestii korzystania przez dwu i trzylatków we własnym pokoju z telewizora wskazały u nich na zaburzenie snu. Wówczas też alarmowano o tym, że kontakt dziecka z mediami ekranowymi może przyczynić się u niego do zaburzeń uwagi oraz zachowania, a na wczesnym etapie życia do wolniejszego rozwoju językowego i gorszego uczenia się poprzez naśladowanie wzorów zachowania widzianych przez nie na ekranie, aniżeli tych które spostrzegają bezpośrednio w swoim otoczeniu¹⁷.

W kontekście tego co już powiedziano należałoby również zgodzić się z tym, iż media wspomagają proces uczenia się dziecka. Kształtują jego umiejętności, np. liczenie i czytanie. Budują w nim wiedzę o otaczającym go świecie. Jednakże dorośli, rodzice a na późniejszym etapie rozwoju nauczyciele, powinni mieć świadomość, iż żaden program nie jest idealny, ponieważ nie jest on w stanie przewidzieć wszystkich zachowań i możliwości rozwojowych dziecka na danym etapie jego życia. Żaden program również nie ma takiego potencjału, aby w pełni dostosować się do tempa rozwoju poszczególnych podmiotów korzystających z danego programu. Tak więc w procesie zdobywania przez dziecko wiedzy dane urządzenie medialne, z którego ono korzysta, może okazać się zbyt słabo oddziaływującym nauczycielem, któremu brakuje wrażliwości, intuicji oceniającej możliwości osoby korzystającej z zasobu danego programu lub strony www oraz umiejętności przeciwdziałania unikaniu przez dziecko wysiłku intelektualnego. Nie widzi ono bowiem zawsze w mediach narzędzia poznawania świata, lecz przeważnie kojarzy je z rozrywką. Dlatego też zazwyczaj pozostawione samo, bez obecności przy nim rodzica lub nauczyciela, przed ekranem danego urządzenia będzie raczej szukało okazji do bawienia, aniżeli uczenia się. Tym samym dorośli powinni być świadomi odpowiedzialności wyboru przez nich właściwego dla dziecka wirtualnego środowiska¹⁸.

¹⁶ Por. W. Urbanik, *Strategie dostosowawcze bezrobotnych w okresie zmiany systemowej w Polsce. Studia nad zbiorowością bezrobotnych Szczecina 1993-2016*, Wydaw. TWP, Szczecin 2018, s. 141.

¹⁷ Por. A. Kołodziejczyk, *Media w życiu małego dziecka. Badania własne*, „Polskie Forum Psychologiczne” 17(2012)2, s. 354-355.

¹⁸ Por. J. A. Jelinek, *Oddziaływanie mediów na rozwój poznawczy dziecka*, w: *Dziecko - media - rozwój. O konsekwencjach obecności mediów w życiu dziecka*, red. N. Bednarska, Wydaw. Akademii Pedagogiki Specjalnej, Warszawa 2020, s. 78-79.

4. Badania na temat wpływu mediów na rozwój młodocianej jednostki

We współczesnym społeczeństwie każde zjawisko lub też wydarzenie istnieje najpierw w szeroko pojętych mediach, które wówczas dopiero przez szeroką gamę odbiorców uważane jest za istotne. W tym kontekście można zrozumieć, iż to one obecnie dostarczają wzory do naśladowania, często przez to zakłócając proces socjalizacji i wychowania dzieci. Wielu dzieciom wydaje się, że dostarczają one również gotowych *scenariuszy zachowań*, tym samym wielu z nich wie, w jaki sposób powinno postąpić. Tradycyjne instytucje, do których zalicza się rodzinę, traci z mediami na sile swojego oddziaływania¹⁹. Rozważając aspekt socjalizacyjny oddziaływanie mediów na życie dziecka można stwierdzić, że jest ono duże. W Polsce liczba nastolatków korzystających z Internetu, według ostatnich badań przeprowadzonych przez Państwowy Instytut Badawczy NASK, z roku na rok rośnie. W ekran komputera lub smartfona polski nastolatek wpatrywał się ok 12 godz. dziennie. Częściowo było to spowodowane lekcjami on-line. Naukowcy wskazują na to, iż ponad co 3 nastolatek ma przejawy symptomu tzw. problematycznego użytkownika Internetu²⁰.

A. Kołodziejczyk przeprowadziła badania w Polsce w 2009 roku, za pomocą scenariusza wywiadu strukturalizowanego, na temat doświadczeń medialnych, w których wzięło udział 343 rodziców. Pośród grupy respondentów 150 wychowywało chłopców a 193 dziewczynki w wieku od sześciu miesięcy do sześciu lat i sześciu miesięcy. Wywiad składał się z trzech części, tzn. metryczki dziecka, zasadniczej części pytań i części podsumowującej, tj. metryczki opiekuna. Dzieci dla przejrzystości wyników badania zostały na samym początku podzielone na: grupę młodszą (1 i 2 rok życia), grupę średnią (3 i 4 rok życia), grupę starszą (5 i więcej lat życia - do 7 roku życia)²¹.

W poniższej tabeli zaprezentowana została analiza podjętych przez dzieci aktywności, tzn. czasowego zakresu przeznaczanego przez nich na poszczególne rodzaje aktywności. Rodzice oszacowali częstości podejmowania wymienionych aktywności na pięciostopniowej skali. Skrajne pozycje skali wyznaczały określenia *nigdy* i *codziennie*.

¹⁹ Por. J. Dobrołowicz, *Mediatyzacja współczesności...*, dz. cyt., s. 142.

²⁰ Por. R. Lange, *Raport z ogólnopolskiego badania uczniów. Nastolatki 3.0*, Warszawa 2021.

²¹ Por. A. Kołodziejczyk, *Media...*, dz. cyt., s. 357 i n.

Tabela 1. Podejmowane aktywności przez dzieci w zależności od wieku

Rodzaje aktywności	Grupa wiekowa																	
	Młodsza						Średnia						Starsza					
	Chłopcy		Dziewczynki		Ogółem		Chłopcy		Dziewczynki		Ogółem		Chłopcy		Dziewczynki		Ogółem	
	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD
Oglądanie telewizji	2,97*	1,85	3,64	1,61	3,32	1,75	4,46	1,22	4,61	0,83	4,55	1,00	4,48	0,54	4,80	0,65	4,82	0,60
Oglądanie wideo, DVD	1,79	1,29	2,45	1,53	2,14	1,45	3,51	1,26	3,71	1,26	3,63	1,26	3,70	0,98	3,62	1,17	3,66	1,08
Bawi się na komputerze	1,08	0,51	1,29	0,81	1,19	0,68	2,09	1,35	1,85	1,20	1,94	1,26	3,57	1,47	3,24	1,41	3,39	1,44
Bawi się grą wideo (np. Playstation)	1,00	0,00	1,00	0,00	1,00	0,00	1,24	0,69	1,10	0,46	1,15	0,56	1,72	1,23	1,41	0,90	1,55	1,07
Gra w gry elektroniczne, takie jak Gameboy	1,00	0,00	1,00	0,00	1,00	0,00	1,17	0,58	1,05	0,29	1,10	0,43	1,78	1,31	1,47	1,03	1,61	1,17
Bawi się w domu zabawkami	4,97	0,17	4,75	0,76	4,85	0,56	4,85	0,54	4,85	0,65	4,85	0,65	4,89	0,42	4,89	0,33	4,89	0,37
Bawi się na dworze, spaceruje	4,05	1,30	3,78	1,54	3,91	1,43	4,41	0,86	4,61	0,54	4,53	0,68	4,54	0,68	4,48	0,65	4,51	0,66
Słucha muzyki	4,44	0,92	4,16	1,38	4,29	1,18	4,17	1,04	4,46	0,74	4,35	0,87	4,10	1,07	4,12	0,97	4,11	1,01
Słucha nagrania czytanej książki albo bajki muzycznej na płycie	2,08	1,40	2,29	1,48	2,19	1,44	2,63	1,42	2,58	1,35	2,60	1,37	2,89	1,42	2,55	1,27	2,70	1,35
Czyta albo słucha czytanej przez opiekuna książki	3,70	1,48	3,35	1,61	3,52	1,55	4,34	0,93	4,37	0,98	4,36	0,96	4,10	1,12	4,21	0,99	4,16	1,05

*zakres skali: 1 – nigdy, 5 – codziennie

Źródło: Zob. A. Kołodziejczyk, *Media...*, dz. cyt., s. 364.

Z wyników uzyskanych od respondentów, w kwestii interesującej z racji podjętego tematu płynnie wniosek, iż 75% dzieci oglądało TV, a wśród nich, aż 43% dzieci do drugiego roku życia. Z analizy wypowiedzi opiekunów wynikało również, iż częściej oglądały TV dziewczynki aniżeli chłopcy. Jak wskazała autorka badane grupy wiekowe różniły się pomiędzy sobą oglądalnością przez dzieci TV oraz korzystania przez nich z komputera. Wraz z wiekiem zarysowywały się także różnice w obszarze częstszego podejmowania aktywności przez nich w wymienionych zakresach. W porównaniu z młodszymi dziećmi dzieci powyżej piątego roku życia więcej także grały w gry elektroniczne.

Kolejna tabela dotycząca analizy aktywności podejmowanych przez dzieci w typowym dniu skupiła się wokół zakresu przeznaczanego przez dzieci na poszczególne rodzaje aktywności.

Tabela 2. Ilość czasu przeznaczanego przez dzieci na podejmowane aktywności

Rodzaje aktywności	Grupa wiekowa																	
	Młodsza						Średnia						Starsza					
	Dziewczynki		Chłopcy		Ogółem		Dziewczynki		Chłopcy		Ogółem		Dziewczynki		Chłopcy		Ogółem	
	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD
Oglądanie telewizji	27,0*	48,6	16,6	26,4	21,6	38,7	74,6	56,8	55,6	50,4	62,8	53,4	85,1	60,0	76,7	56,8	80,6	58,3
Oglądanie wideo albo DVD	7,9	21,2	3,3	8,9	5,5	16,1	31,2	39,6	37,0	56,4	34,86	50,6	30,1	45,9	27,1	40,6	28,5	43,0
Zabawa na komputerze	0,7	3,0	0,9	4,9	0,8	4,1	7,6	20,9	4,6	18,2	5,78	19,3	26,8	38,6	20,3	33,9	23,3	36,1
Gra w grę elektroniczną/wideo	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	4,1	29,4	3,9	23,4	3,9	27,2	6,7	20,4	13,6	32,4	9,8	27,1
Zabawa w domu zabawkami	126,1	71,5	126,8	84,2	126,5	77,9	173,4	85,7	128,1	79,8	145,32	84,6	109,2	81,3	103,5	67,0	106,1	73,7
Zabawa na dworze, spacer	66,0	57,0	87,7	93,0	77,3	78,1	89,5	74,8	71,4	72,2	78,28	73,4	64,3	66,3	75,5	70,2	70,4	68,4
Stuchanie muzyki	51,6	49,3	48,3	58,2	49,9	53,7	25,2	32,9	40,8	50,8	34,90	45,3	24,2	49,2	28,2	39,6	26,4	44,1
Stuchanie czytania/nagrania czytania	22,9	30,2	22,6	29,0	22,8	29,4	26,4	28,9	31,3	34,7	28,2	31,1	22,8	22,6	19,9	24,9	21,5	23,7

*dane w minutach, zapis w systemie dziesiętnym

Źródło: Zob. A. Kołodziejczyk, *Media...*, dz. cyt., s. 366.

Zebrane wyniki przeprowadzonych badań, w interesującym nas zagadnieniu, wskazały na oglądanie TV przez dzieci, jako na trzecią spośród największych ich aktywności. I w tym zakresie również dzieci pięcioletnie i starsze poświęciły w typowym dniu więcej czasu na oglądanie TV i granie w gry elektroniczne. Badania pokazały również, iż temu rodzaju aktywności chłopcy w odróżnieniu od dziewczynek poświęcili więcej czasu.

W odniesieniu do powyżej zaprezentowanych wyników wydaje się, iż warto także przedstawić jeszcze orientacyjny wiek spośród respondentów ich pierwszej próby samodzielnego korzystania z mediów. Ilustruje to tabela poniżej.

Tabela 3. Orientacyjny wiek dzieci podejmujących próbę samodzielnego korzystania z mediów

Moje dziecko po raz pierwszy... w wieku:	Wiek*	
	Średnia	Odchylenie standardowe
Oglądało telewizję	1,2**	0,60
Oglądało wideo lub DVD	2,1	0,96
Samodzielnie włączyło telewizor	2,2	1,29
Zmieniło kanały za pomocą pilota	2,5	0,87
Domagało się włączenia konkretnej płyty DVD, lub wideo (np. z bajką)	2,6	0,93
Domagało się włączenia konkretnego programu w telewizji	2,7	0,89
Włożyło kasetę lub płytę DVD do odtwarzacza (np. kasetę do wideo)	3,2	1,02
Włączyło płytę CD lub kasetę audio i puściło ją	3,3	1,09
Korzystało z komputera, siedząc na kolanach rodzica	2,9	1,04
Samodzielnie posłużyło się myszką, by wskazać lub kliknąć w coś na ekranie	3,5	1,03
Oglądało strony www dla dzieci	3,5	1,15
Samodzielnie włączyło komputer	3,6	1,23
Włożyło płytę CD do komputera	3,7	1,22
Korzystało z komputera samodzielnie, nie siedząc na kolanach rodzica	3,9	1,26
Poprosiło o włączenie konkretnej strony www	3,9	1,18
Samo włączyło wybraną stronę www	4,2	0,83

* obliczono, gdy 70% rodziców deklarujących posiadanie danej umiejętności przez dziecko podało wiek „pierwszej próby”

** dane podane w systemie dziesiętnym

Źródło: Zob. A. Kołodziejczyk, *Media...*, dz. cyt., s. 373.

Zgodnie z zebranymi informacjami dzieci podczas badań z zasady wypełniały określone zadanie albo też prosiły dorosłych o jego wykonanie. Z badań wynika też, że już w pierwszym roku życia zaczęły oglądać TV. Zatem okres inicjacji u dzieci korzystania przez nich z TV to zaledwie około pół roku do półtora roku życia. Niecały rok później zaczęły się one interesować obsługą telewizora oraz odtwarzacza bajek wideo/DVD. A wraz z ukończeniem trzeciego roku życia ich kolejnym etapem inicjacji medialnej była próba obsługi komputera.

W roku 2020 w Polsce zostały przeprowadzone kolejne badania:

- jakościowe w formie wywiadów z rodzicami i wywiadów grupowych z dziećmi. W badaniu jakościowym wzięło udział łącznie 48 osób dorosłych, w tym 36 kobiet i 12 mężczyzn, prawnych opiekunów dzieci w wieku 5-6 lat. Drugą grupę stanowiło 60 dzieci, w tym 48 dziewczynek i 12 chłopców;

- ilościowe, w których wzięło udział 2039 respondentów, w tym 1604 kobiet i 434 mężczyźn. Respondenci odpowiadali na pytania w odniesieniu do jednego dziecka, tj. 989 dziewczynek i 1050 chłopców. W tym przypadku zastosowano metodę CAWI na próbie losowej Polaków będącymi opiekunami prawnymi dzieci od 0 do 6 lat²².

Przeglądając wyniki obydwu badań można dojść do wniosku, iż w Polsce przybyło dzieci korzystających z urządzeń mobilnych. Poniższa tabela obrazuje to zagadnienie.

Tabela 4. Odsetek dzieci korzystających w roku 2020 z urządzeń mobilnych w danych grupach wiekowych

Wiek dziecka	Odsetek dzieci korzystających z urządzeń mobilnych
Do 1 roku	11,7
Od 1 do 2 lat	36,3
Od 2 lat do 3 lat	57,7
Od 3 lat do 4 lat	62,8
Od 4 lat do 5 lat	75
Od 5 lat do 6 lat	76

Źródło: Zob. M. Rowicka, M. Bujalski, *Raport...*, dz. cyt., s. 52.

Zebrane dane ukazują, że korzystanie z urządzeń mobilnych skorelowane było wraz z wiekiem dziecka. Im starsze dziecko, tym częściej korzystało ono z urządzeń mobilnych. Pośród najmłodszych dzieci zaledwie, a może aż niecałe 12% korzystało z tych urządzeń. Wraz z dorastaniem przybywało ich. Z głębszej analizy wyników można dojść do wniosku, że nie było zasadniczych różnic w rozpowszechnianiu korzystania z urządzeń mobilnych pośród dziewczynek i chłopców w zaproponowanych przedziałach wiekowych. Jedynie w grupie najmłodszych dzieci dziewczynki częściej korzystały z urządzeń mobilnych aniżeli chłopcy - 16% dziewczynek i 8 % chłopców.

W odniesieniu do powyższych danych warto przytoczyć również uzyskane informacje, co do czasowego korzystania przez dzieci z urządzeń mobilnych w dni powszechnie, świąteczne i podczas choroby. Przedstawiają się one następująco:

- w dni powszednie przez 1 godzinę i 9 minut,
- w weekendy/dni świąteczne przez 1 godzinę i 20 minut,
- w dni, w które dziecko pozostawało w domu, np. podczas choroby przez 1 godzinę i 32 minuty.

²² Por. M. Rowicka, M. Bujalski, *Raport z badania: „Brzdąc w sieci - zjawisko korzystania z urządzeń mobilnych przez dzieci w wieku 0-6 lat”*, <https://docplayer.pl/213613602-Raport-z-badania-brzdac-w-sieci-zjawisko-korzystania-z-urazden-mobilnych-przez-dzieci-w-wieku-0-6-lat.html>, (27.04.2022).

By móc porównać dane z wcześniejszymi wynikami poniżej zaprezentowane zostały wyniki wskazujące na średni wiek inicjacji w kwestii korzystania przez dane grupy wiekowe z urządzeń mobilnych z wyszczególnieniem na poszczególne urządzenia mobilne.

Tabela 5. Średni wiek inicjacji dzieci korzystających z urządzeń mobilnych

Wiek dziecka	Minimum	Maksimum	Średnia	Odchylenie standardowe
Do 1 roku	1	11	6,8	2,12
Od 1 do 2 lat	1	23	13,3	3,65
Od 2 lat do 3 lat	1	33	19,4	6,35
Od 3 lat do 4 lat	1	42	25,9	8,45
Od 4 lat do 5 lat	3	56	31,2	11,27
Od 5 lat do 6 lat	1	70	36,3	14,54

Źródło: Zob. M. Rowicka, M. Bujalski, *Raport...*, dz. cyt., s. 54.

Tabela 6. Korzystanie przez dzieci z poszczególnych urządzeń mobilnych (w %)

Wiek dziecka	Smartfon	Tablet	Smartwatch	Laptop	Inne
Do 1 roku	8,8	2,9	1,2	2,4	0,3
Od 1 do 2 lat	26,4	9,3	1	5,3	2,2
Od 2 lat do 3 lat	40,5	21,7	2,3	10,1	2,5
Od 3 lat do 4 lat	46,4	21,2	1,9	12,6	2,2
Od 4 lat do 5 lat	48,9	33,6	1,7	14,9	1,7
Od 5 lat do 6 lat	54,9	24,7	2	22,2	1,5

Źródło: Zob. M. Rowicka, M. Bujalski, *Raport...*, dz. cyt., s. 54.

Z zebranych i opracowanych danych, a następnie zaprezentowanych w Tabeli 5 można się dowiedzieć, że minimalny wiek inicjacji korzystania przez dzieci z urządzeń mobilnych, prawie w każdej grupie wiekowej to pierwszy miesiąc życia. Oznaczać to może, że w każdej z wymienionych grup wiekowych są dzieci, które niemal tuż po urodzeniu rozpoczęły używanie urządzeń mobilnych. Co się zaś tyczy Tabeli 6 najczęstszym urządzeniem, z którego korzystały dzieci w wymienionych grupach wiekowych to smartfon (ogółem 38%). Kolejnym urządzeniem był tablet - co piąte dziecko (ogółem 20,7%), zaś co dziewiąte dziecko korzystało z laptopa (ogółem 11,3%). Najmniej dzieci korzystało z smartwatcha (ogółem 1,7%).

Dla pełnego obrazu poniżej pokazano również dane uzyskane w badaniu odnośnie używania przez dzieci podczas różnych okazji urządzeń mobilnych. Wynika z nich jedno, że im starsze dziecko, tym częściej korzystało ono z urządzeń mobilnych podczas podróży. Inaczej przedstawiała się sprawa korzystania z urządzeń mobilnych podczas posiłków lub też toalety. Ilustruje je poniższa tabela:

Tabela 7. Używanie urządzeń mobilnych przez dzieci podczas różnych okazji

	Podczas podróży	Podczas posiłków	Podczas toalety
Nigdy	25,1	49,4	78,8
Rzadko	26,7	22,3	10,1
Czasami	34	19,6	8,1
Często	12,2	6,6	2,4
Bardzo często	2,1	2,1	0,6

Źródło: Zob. M. Rowicka, M. Bujalski, *Raport...*, dz. cyt., s. 56.

Prawni opiekunowie dzieci byli przekonani co do tego, iż ich podopieczni nie potrafili kontrolować czasu korzystania z urządzeń mobilnych. Ponad połowa z respondentów (6 na 10) wskazała, że ich dzieci przekładały korzystanie z urządzeń mobilnych ponad inne aktywności. Wykazywali oni przy tym po próbach ograniczenia korzystania z nich zachowania niepożądane, m.in.: agresję, irytację, histerię. Dość spora część rodziców (4 na 10) przyznała się do tego, że ich dzieci przeżywały negatywne stany, np.: niepokój, budzenie się w nocy, problemy z zasypianiem. Aż 3,5 rodziców na 10 zauważyło sytuację zamykania się ich dzieci w sobie przez używanie urządzeń mobilnych²³.

5. Podsumowanie

W obecnej dobie środki masowego przekazu kreują wizje świata poprzez bieżące dostarczanie informacji. Rozbudzają w ten sposób w odbiorcy emocje i potrzeby. Oddziałują na kształtowanie postawy i wpływają na zachowanie. Korzystający z mediów dowiaduje się bezpośrednio od nich na przykład, do czego powinien dążyć a także czego powinien unikać. Część badań wskazuje bezpośrednio na nadużywanie Internetu przez dzieci, które zmagają się podczas korzystania z nadmiarem bodźców i izolacją od rówieśniczych relacji. Wydaje się również, iż dochodzi przez to do zaburzenia wychowania, gdyż w trakcie socjalizacji pierwotnej dziecko powinno poznawać swoją fizyczność i nawiązując relacje z osobami z najbliższego otoczenia zakorzeniać w rodzinie swoją tożsamość społeczną. To przywiązanie do rodzica determinuje w dziecku rozwój społeczny. Jeżeli socjalizacja pierwotna przebiega według ustalonego wzorca wówczas dziecko w początkowym okresie (2-3 lat) buduje swoją własną autonomię, by w następnych latach móc kształtować strukturę własnego JA, a w konsekwencji tego procesu tożsamość osobową. W tym też kontekście okres życia dziecka do 7 lat jest na tyle istotny, ponieważ w tym czasie jego cechy stają się coraz bardziej stabilne²⁴, gdyż otrzymuje on bezpośrednio lub pośrednio od rodzica informację zwrotną na temat tego, czy jego zachowanie społeczne jest lub też nie jest odpowiednie.

²³ Por. M. Rowicka, M. Bujalski, *Raport...*, dz. cyt., s. 62.

²⁴ Por. J. Juszczyk-Rygałło, *Socjalizacja...*, dz. cyt., 4, s. 20.

Korzystanie przez dzieci z mediów daje im poczucie sprawstwa. Rodzi w nich wrażenie obecności i doinformowania dzięki stałemu podłączeniu mediów do sieci, które wzmacnia w nich poczucie możliwości stałego, natychmiastowego i nieograniczonego kontaktu ze światem, podczas którego reaguje podmiot na udostępnione treści w Internecie. W tym okresie rozwoju młodocianej jednostki, na wczesnym etapie życia, o tyle niebezpieczne, gdyż w procesie medialnego uczenia się, tj. poznawania świata brakuje rodzica lub nauczyciela, którzy pomogliby dziecku przebrnąć, poradzić sobie z trudnymi informacjami. Dorosły bowiem posiada metody, techniki, za pomocą których dziecko będzie miało możliwość opanowania niektórych informacji.

Amerykańskie Towarzystwo Medyczne po przeprowadzeniu badań wskazało, iż korzystanie przez dzieci ze smartfona lub tabletu więcej niż jedną godzinę dziennie naraża je na negatywne skutki działania urządzeń emitujących niebieskie światło LED. Jest to niebezpieczne dla ich bezpośredniego rozwoju, ponieważ niszczy ich mózg. Jest to bardzo istotne, gdyż w tym okresie mózg dziecka, zwłaszcza do 5 roku życia najintensywniej się rozwija. W przypadku dzieci nadużywających korzystania w tym okresie z urządzenia elektronicznego dowiedziono również, że dzieci mogą mieć trudności z posługiwaniem się językiem, czytaniem oraz funkcjami poznawczymi. Samo także przesiadywanie przed mediami elektronicznymi przyczynia się do utrudnienia rozwijania umiejętności komunikacyjnych²⁵.

Zaabsorbowanie rodziców, podejmowanie pracy na kilku etatach, organizowanie dzieciom przez opiekunów stałych zajęć pozalekcyjnych we wszystkie dni nauki, a często także w dni wolne od szkoły, rodzi w młodocianych jednostkach poczucie osamotnienia i potrzebę zbudowania nowej tożsamości w świecie wirtualnym, w którym ono przebywa od wczesnych miesięcy swojego życia. Dlatego też obserwując rozwój młodocianej jednostki wraz z mediami, które są coraz bardziej obecne w przestrzeni ich rozwoju można się zgodzić, że są one początkowo narzędziem rozrywki, później zaś pełnią funkcję wychowawczą. Brak bezpośredniego kontaktu fizycznego z rodzicem, jako osobą, może skutkować u młodocianej jednostki niewłaściwym lub powolnym kształtowaniem w jego postawie umiejętności społecznych. Przyglądając się młodocianym jednostkom korzystającym z mediów można dopatrzeć się w ich postawie wad związanych z: odpowiednią postawą, wadą wzroku, bólem pleców i palców, a także dostrzegalny jest coraz poważniejszy problem otyłości dzieci. Ponadto, w związku z brakiem bezpośredniej obecności rodzica w dorastaniu mają one niski poziom funkcjonowania społecznego, który wyraża się u nich w braku poczucia bezpieczeństwa i niechęci do bezpośrednich relacji z innymi osobami, współdziałania z innymi, powolnym odzyskiwaniem równowagi wewnętrznej po przeżytych stresie.

Zaprezentowane powyżej badania na temat wpływu mediów na rozwój młodocianej jednostki, które zostały przeprowadzone w roku 2009 oraz 2020 pokazują, iż wzrasta liczba dzieci korzystających z urządzeń medialnych. I tak np. w roku 2009 korzystało z mediów

²⁵ Por. M. Przybysz, *Młodzież w sieci w czasie pandemii. Diagnoza, problemy, wyzwania*, „Media Biznes Kultura” 11(2021)2, s. 104-105.

ogółem 20,39% dzieci w wieku od roku do siódmego roku życia, a jedenaście lat później odsetek dzieci był znacznie wyższy, zważywszy na to, iż od 1 roku do dwóch lat wynosił on już ponad 36,3%. Na przestrzeni lat zwiększyła się także różnorodność mediów, z których korzystały dzieci, np. o smartfon i smartwatch oraz tablet i laptop, jak i środowisko wirtualne, ponieważ dzieci po roku 2009 nie muszą posiadać osobnego urządzenia w postaci np. Playstation. Niepokojącym elementem jest przyrost czasowy korzystania z mediów przez młodociane jednostki. Jak wynika z badań z roku 2009 dzieci z badanych grup wiekowych spędziły średnio przed ekranem 28 minut, zaś w roku 2020 przeszło godzinę.

Na podstawie przybliżonych wyników badań łatwiej przychodzi zrozumienie konsekwencji oglądania przez dzieci telewizji czy innych mediów elektronicznych, które zostało zaprezentowane przez Amerykańskie Towarzystwo Pediatryczne. Z opublikowanych wniosków tej instytucji wynika, iż:

- mniejszy kontakt dziecka z rodzicami skutkuje u niego ograniczonym słownictwem. Mówiący do dzieci rodzice mają bezpośredni wpływ na rozwój ich umiejętności językowych i wzrost słownictwa;
- ograniczony kontakt rodzica z dzieckiem polegający na zmniejszeniu intensywności czytania dziecku książek wpływa na potencjalnie większe trudności w czytaniu i mówieniu;
- może wystąpić opóźniony rozwój mowy, ponieważ głównym narzędziem mediów jest przeważnie obraz lub odpowiedni dźwięk (w przypadku np. gier) aniżeli słownictwo;
- mogą wystąpić trudności z koncentracją uwagi, gdyż mózg dziecka jest bombardowany dźwiękiem i szybko zmieniającym się obrazem, mocną stymulacją sensoryczną i emocjonalną;
- mogą pojawić się lęki i fobie, a na ich podłożu stosowanie przez nią wobec osób i zwierząt przemoc i okrucieństwa²⁶.

²⁶ Por. A. Szczepańska, *Wpływ mediów elektronicznych na dzieci*, w: PPP Inowrocław, <http://poradnia.inowroclaw.info/wpływ-mediow-elektronicznych-na-dzieci/>, (29.04.2022).

Bibliografia

- Bednarek J., *Multimedia w kształceniu*, WN PWN, Warszawa 2008.
- Bednarska N., *Dziecko - media - rozwój. O konsekwencjach obecności mediów w życiu dziecka*, Wydaw. Akademii Pedagogiki Specjalnej, Warszawa 2020.
- Dobrołowicz J., *Mediatyzacja współczesności a procesy socjalizacji i wychowania*, „Paedagogia Christiana” 34(2014)2.
- Juszczak-Rygałło J., *Socjalizacja dziecka jako proces kształtowania tożsamości*, „Artykuły Naukowe” 42(2018)4.
- Kołodziejczyk A., *Media w życiu małego dziecka. Badania własne*, „Polskie Forum Psychologiczne” 17(2012)2.
- Kukołowicz T., *Rozmowy w rodzinie jako czynnik rozwoju i zachowania dziecka*, „Roczniki Filozoficzne” 27(1979)4.
- Lange R., *Raport z ogólnopolskiego badania uczniów. Nastolatki 3.0*, Warszawa 2021.
- Machaj I., *Walory poznawcze kategorii tożsamości społecznej jednostki*, „Człowiek i Społeczeństwo” 44(2017).
- Pater D., *Współczesne media a relacje w rodzinie*, „Kultura - Media - Teologia” 21(2015).
- Pawlak M., *Raport Rzecznika Praw Dziecka. Ogólnopolskie badanie jakości życia dzieci i młodzieży w Polsce*, Warszawa 2021, <https://brpd.gov.pl/wp-content/uploads/2021/10/Raport-Rzecznika-Praw-Dziecka-Ogólnopolskie-badanie-jakości-życia-dzieci-i-młodzieży-w-Polsce-PDF.pdf>, (28.05.2022)..
- Przybyś M., *Młodzież w sieci w czasie pandemii. Diagnoza, problemy, wyzwania*, „Media Biznes Kultura” 11(2021)2.
- Rowicka M., Bujalski M., *Raport z badania: „Brzdąc w sieci - zjawisko korzystania z urządzeń mobilnych przez dzieci w wieku 0-6 lat”*, <https://docplayer.pl/213613602-Raport-z-badania-brzdac-w-sieci-zjawisko-korzystania-z-urzadzen-mobilnych-przez-dzieci-w-wieku-0-6-lat.html>, (27.04.2022).
- Szczańska A., *Wpływ mediów elektronicznych na dzieci*, w: PPP Inowrocław, <http://poradnia.inowroclaw.info/wplyw-mediow-elektronicznych-na-dzieci/>, (29.04.2022).
- Urbanik W., *Strategie dostosowawcze bezrobotnych w okresie zmiany systemowej w Polsce. Studia nad zbiorowością bezrobotnych Szczecina 1993-2016*, Wydaw. TWP, Szczecin 2018.
- Wielecki K., *Krótki wykład o podmiotowości*, „Zarządzanie Publiczne” 29(2014)3.
- Woźniak R. B., *Zarys socjologii edukacji i zachowań społecznych*, Wydaw. Uczelniane Bałtyckiej WSH, Koszalin 1998.
- Znanięcki F., *Socjologia wychowania, Wychowujące społeczeństwo - t. 1. Urabianie osoby wychowanka - t. 2*, WN PWN, Warszawa 2001.

Marek Woś

Wpływ mediów na rozwój tożsamości społecznej dziecka

Od początku społeczeństwo przekazywało swoje uprawnienia rodzicom do wychowywania dzieci w celu ukształtowanie przez nich w swoich podopiecznych odpowiednich postaw. Wychowywanie dziecka w pierwotnej komórce społecznej do końca ubiegłego stulecia zazwyczaj przebiegało w bezpośrednim kontakcie dziecka z jego rodzicem. Od pewnego czasu kiedy media wkroczyły w coraz większy obszar życia nie tylko dorosłego człowieka, ale także młodocianej jednostki, proces ten został zachwiany. Wpłynęło to na kształtowanie się tożsamości społecznej dziecka. Niniejszy artykuł skupił się wokół tego zagadnienia próbując pokazać m.in. jak na przestrzeni ostatnich lat, na podstawie przeprowadzonych badań, odnośnie korzystania przez dziecko z mediów, zmienia się tożsamość społeczna młodocianej jednostki.

Słowa kluczowe: tożsamość społeczna, podmiot, jednostka, media, rodzice.

The influence of the media on the development of a child's social identity

From the very beginning, the society handed over its rights to parents to raise children in order for them to shape appropriate attitudes in their charges. Raising a child in the primary social unit until the end of the last century usually took place in direct contact between the child and his parent. For some time now, when the media entered an increasingly larger area of life not only of an adult, but also of a young individual, this process has been disturbed. This influenced the formation of the child's social identity. This article focused on this issue, trying to show, inter alia, As in recent years, on the basis of research, the social identity of an adolescent individual is changing with regard to the use of media by a child.

Keywords: social identity, subject, individual, media, parents.

Translated by Marek Woś